

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อต้องการประเมินผลการรื้อย้ายชุมชนแออัดในเมืองสู่ชานเมืองซึ่งย้ายไปอยู่ในโครงการอ่อนนุช โดยเป็นผู้อยู่อาศัยที่ย้ายมาจากชุมชนแออัดในบริเวณต่าง ๆ ของเขตกรุงเทพฯ (ดูรายละเอียดใน บทที่ 3) เป็นการศึกษาทางด้านกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจ ตลอดทั้งประเมินผลสำเร็จของโครงการโดยพิจารณาจากการเข้าอยู่อาศัยจริงในโครงการ การเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการย้ายถิ่น ความสามารถในการอยู่อาศัย และความพอใจของผู้อยู่อาศัยในด้านต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางดำเนินการศึกษา ดังนี้

ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ผู้อยู่อาศัยในโครงการอ่อนนุช ซึ่งประกอบด้วย โครงการอ่อนนุช ส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 ในโครงการประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยที่ย้ายมาจากชุมชนแออัดต่าง ๆ กล่าวคือ โครงการอ่อนนุช ส่วนที่ 1 ประกอบด้วย

1. ชุมชนพร้อมใจ
2. ชุมชนฝั่งซ้ายคลองเจ๊ก
3. ชุมชนร้อยมาลัย
4. ชุมชนประตู 1
5. ชุมชนดวงพิทักษ์
6. ชุมชนวัดราชา
7. ชุมชนโรงปูนดินแดง
8. ชุมชนวังสราญรมย์
9. ชุมชนโรงปูน
10. ชุมชนคลองเตยใน

โครงการอ่อนนุช ส่วนที่ 2 ประกอบด้วย

1. ชุมชนบุนนิตีเมนต์ไทย
2. ชุมชนร่วมโพธิ์ทอง
3. ชุมชนไพฑูรย์
4. ชุมชนประชาร่วมใจ

สถานภาพการเข้าอยู่อาศัยในโครงการ ณ วันที่ 31 กรกฎาคม 2536 ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้วิจัยเริ่มเก็บข้อมูล ปรากฏว่าจากจำนวนผู้อยู่อาศัยที่ได้บรรจุในโครงการ (ทาสัญญา) ทั้งหมด 496 หลังคาเรือน (แปลง) มีผู้อยู่อาศัยจริงจำนวน 283 หลังคาเรือน (57.1 %) โดยอยู่อาศัยในโครงการอ่อนนุช ส่วนที่ 1 จำนวน 234 หลังคาเรือน (64.3 %) และในโครงการอ่อนนุช ส่วนที่ 2 จำนวน 49 หลังคาเรือน (37.1 %)

ขนาดตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

เพื่อให้ขนาดตัวอย่างสามารถเป็นตัวแทนประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยได้พยายามเก็บข้อมูลตัวอย่างให้ได้จำนวนมากที่สุด แต่เนื่องจากข้อจำกัดของเวลาในการเก็บข้อมูลและข้อจำกัดของกลุ่มตัวอย่างจึงไม่สามารถเก็บตัวอย่างได้หมด ทั้งนี้เพราะผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะอยู่บ้านเฉพาะวันหยุดเท่านั้น และมีบางส่วนไม่ค่อยมีวันหยุดเนื่องจากความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องเร่งหาเงินมาใช้ในชีวิตประจำวันและสร้างที่อยู่อาศัย ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลตัวอย่างได้ทั้งสิ้น จำนวน 188 ตัวอย่าง ใน 12 ชุมชน จากจำนวนชุมชนในโครงการทั้งสิ้น 14 ชุมชน (ชุมชนคลองเตยในและประชาร่วมใจยังไม่ย้ายเข้ามาอยู่) คิดเป็นร้อยละ 66.4 ของครัวเรือนที่อยู่อาศัยจริงซึ่งมีจำนวน 283 ครัวเรือน (รายละเอียดในตารางที่ 10)

การสุ่มตัวอย่างเป็นการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) โดยแยกตามชุมชนเดิมที่ย้ายมาเป็นหลัก แล้วกำหนดสัดส่วนของตัวอย่างต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของประชากรเป้าหมายในแต่ละชุมชน

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนผู้อยู่อาศัยจริงและการสุ่มตัวอย่าง

โครงการ/ชุมชน	บรรจุ ในโครงการ	อยู่อาศัยจริง	เก็บข้อมูล	% เก็บข้อมูล
ย่านนุช 1				
1. ชุมชนพร้อมใจ	61	51	37	72.5
2. ชุมชนฝั่งซ้ายคลองเจ๊ก	40	39	27	69.2
3. ชุมชนร้อยมาลัย	12	9	5	55.6
4. ชุมชนประตู 1	12	3	2	66.7
5. ชุมชนดวงพิทักษ์	16	13	11	84.6
6. ชุมชนวัดราชา	18	7	7	100.0
7. ชุมชนโรงบู้ดินแดง	143	78	43	55.1
8. ชุมชนวังสราญรมย์	3	3	2	66.7
9. ชุมชนโรงปูน	57	31	16	51.6
10. ชุมชนคลองเตยใน	2	-	-	-
รวม	364	234	150	64.1
ย่านนุช 2				
11. ชุมชนปูนซิเมนต์ไทย	70	27	19	70.4
12. ชุมชนร่วมโพธิ์ทอง	47	16	14	87.5
13. ชุมชนไพฑูรย์	14	6	5	83.3
14. ชุมชนประชาร่วมใจ	1	-	-	-
รวม	132	49	38	77.6
รวมทั้งหมด	496	283	188	66.4

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือที่สามารถจัดปัญหาการอ่าน หรือเขียนหนังสือไม่ได้ของกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้การสัมภาษณ์ยังสามารถสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งประกอบด้วยคำถามแบบปิดและเปิด มีความกระชับรัดกุม และง่ายต่อการตอบ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

- ส่วนที่ 1 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของที่พักอาศัย คำตอบบางส่วนผู้สัมภาษณ์สามารถหาได้โดยการสังเกต
- ส่วนที่ 2 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากร
- ส่วนที่ 3 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับความพอใจในด้านต่าง ๆ ของผู้อยู่อาศัย

ก่อนที่จะนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าจะสามารถเก็บข้อมูลได้ครบทุกประเด็น และมีความน่าเชื่อถือ โดยมีวิธีการ คือ

- ตรวจสอบความตรงของแบบสัมภาษณ์ (Validity) โดยพยายามตั้งคำถามตรวจสอบซึ่งกันและกันในประเด็นที่สำคัญ เพื่อแน่ใจว่าผู้ตอบได้ตอบตามความเป็นจริง
- ตรวจสอบความเหมาะสมและความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ตอบสามารถตอบได้อย่างสะดวก โดยมีการเรียงลำดับและจัดเป็นหมวดหมู่ในประเด็นที่ต้องการและผ่านการตรวจสอบจากผู้ชำนาญการทางด้านนี้
- การทดสอบแบบสัมภาษณ์เพื่อหาข้อบกพร่อง โดยนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 ตัวอย่าง แล้วนำหัวข้อหรือคำถามที่ยังไม่สมบูรณ์ หรือยากต่อการทำความเข้าใจ มาปรับปรุงคำถามฯ ส่วนวน เพื่อให้ง่ายแก่การถาม-ตอบ และความเข้าใจมากขึ้น

2. การสังเกต โดยทั่วไปเป็นการรวบรวมข้อมูลทางด้านกายภาพของชุมชน เช่น ลักษณะ สภาพที่อยู่อาศัย การคมนาคม องค์ประกอบในโครงการ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้พยายามใช้วิธีสังเกตโดยมีส่วนร่วมโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนเท่าที่โอกาสจะอำนวย เช่น การเข้าร่วมประชุมระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของการเคหะแห่งชาติ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนในบางโอกาส เช่น การช่วยเหลือสูบน้ำตอนฝนตก เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้วิธีการเข้าไปคลุกคลีพูดคุยกับชาวบ้านเพื่อสร้างความไว้วางใจของชาวชุมชนซึ่งจะมีผลต่อการให้ความร่วมมือในด้านข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) หรือข้อมูลภาคสนามซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) การสำรวจพื้นที่ ที่ตั้ง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการสังเกตการณ์ (Observation) ซึ่งรวมถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วม
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว เช่น เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา เป็นต้น ข้อมูลส่วนใหญ่ได้จาก ฝ่ายปรับปรุงชุมชนแออัด การเคหะแห่งชาติ ห้องสมุดการเคหะแห่งชาติ ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยเฉพาะข้อมูลภาคสนาม (Primary Data) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้พยายามเก็บให้ได้จำนวนมากที่สุด แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวแล้ว จึงสามารถรวบรวมข้อมูลได้ทั้งสิ้น คิดเป็น ร้อยละ 66.4 ของผู้อยู่อาศัยจริง

สำหรับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ง่ายต่อการกำหนดตัวอย่าง ในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจสภาพการตั้งชุมชนของกลุ่มประชากรเป้าหมาย แยกตามชุมชนแออัดเดิม จัดแผนที่ชุมชน เมื่อถึงขั้นตอนการดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้พยายามเปิดเผยตัวเองว่า เป็นนักศึกษา มาศึกษาเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากชุมชนไปใช้ในการศึกษา เพราะต้องการขจัดความมืดครึ้มของชาวชุมชนต่อหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ดำเนินการทางด้านนี้โดยตรง เช่น การเคหะฯ เป็นต้น ในช่วงของการเก็บข้อมูลผู้วิจัยพยายามสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน ชาวชุมชนเพื่อสร้างความไว้วางใจ และความเป็นกันเองซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามทั้งสิ้นประมาณ 2 เดือน คือ ระหว่างวันที่ 15 สิงหาคม ถึงวันที่ 15 ตุลาคม 2536 ทั้งนี้ไม่นับรวมเวลาที่ได้เข้าไปศึกษาสภาพทั่วไปในเบื้องต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากได้ข้อมูลภาคสนามแล้วได้นำข้อมูลดังกล่าวมาจัดระเบียบ เพื่อถ่ายทอดการ
ดำเนินการวิเคราะห์ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม SPSS

ค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ส่วนใหญ่จะประกอบด้วย

- ค่าอัตราส่วนร้อยละ
- ค่าเฉลี่ย
- ค่าต่ำสุด
- ค่าสูงสุด
- ค่าแจกแจงความถี่
- หาค่าสัมพัทธ์ระหว่างตัวแปรที่เกี่ยวข้องกัน

การนำเสนอข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย จะนำเสนอในรูปแบบการพรรณาประกอบตาราง แผนที่
และรูปภาพ โดยมีลำดับนำเสนอ ดังนี้

- บทที่ 1 บทนำ
- บทที่ 2 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- บทที่ 3 รายละเอียดของโครงการ
- บทที่ 4 ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย
- บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล
- บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ